

Cím: A 36 igaz ember, avagy
A tökéletesen titokzatos társaság

Szöveg: P. V.

Lead:

Az ókorban már feljegyezték létezésüket. 36-an vannak, pontosabban 45-en. Nem ez a legbonyolultabb körülöttük, hanem az, hogy ők igazak, ráadásul egyikük sem tudja magáról, hogy az. Nem csak az ókorba, a misztika ködébe is belevesznek.

Dr. Komoróczy Géza, egyetemi tanár előadásából megérthetjük, nem is olyan egyszerű a 36 igaz ember közé tartozni.

A 36 igaz ember nagyon régi zsidó fogalom. Azt, hogy ki ez a harminchat ember, senki sem tudja. A hagyomány szerint sem maga az illető, sem a kortársai nem tudják, hogy ő azok közé tartozik, akiket utólag vagy a hagyományban a 36 igaz közé sorolnak. E rövid megfogalmazás természetesen értelmezésre szorul.

A köztudat leginkább André Schwarz-Bart francia íróknak az ötvenes évek végén megjelent regénye által figyelt fel e fogalomra. A könyvet Justus Pál fordításában, az Igazak ivadéka címmel magyarul is kiadták a hatvanas években. E regényben az író a 36 igaz történetére fűzte rá a holocaust tragédiájának történetét. Ez irányította a 36 igaz problémájára a tudományos világ figyelmét. Annak idején a zsidó misztika legnagyobb tudósa, Gershom Scholem, a jeruzsálemi egyetem németországi származású professzora, aki egyike volt a XX. sz. igazán nagy, történelmi jelentőségű tudósainak, írt egy kis tanulmányt, és ebben felderítette a különböző zsidó misztikus tradíciókban a 36 igaz történetének alakulását. Misztikus, ha tetszik, kabbalista, bizonyos értelemben hászid vallási fogalomról van szó, amely héberül *lamed-váv haszidim*, tehát 36 igaz ember. Jiddisül is van rá egy kifejezés a XVIII. sz. óta: *lamedvovnyik*. Az eredeti zsidó hagyomány azt tartja, hogy minden nemzedékben van 36 igaz ember, azaz lámed vav *caddik*, akik fenntartják a világot. Ez a 36 ember tehát nemzedékenként számít. Nem tudják magukról, hogy a 36 igaz közé tartoznak, és a világ nem tudja róluk, hogy ők az igazak. Ez jellegzetes misztikus elképzelés, misztikus fogalom.

Ki az igaz? A zsidó hagyományban - ezt is Gershom Scholem fejtette ki a legteljesebb formában – a személyes kiválóságnak három formája van: az egyik a *talmid hákhám*, a tudós, szó szerint a bölcs tanítványa; ez

racionális fogalom, neki tudnia kell, hogy hogyan kell tanulni, ő az, aki tudja, hogyan kell tanulmányozni a hagyomány szövegeit, és útmutatást, eligazítást, magyarázatot ad a hagyomány alapján. Tehát vallási tudós. A másik: a caddik, a szó általános jelentése: jámbor, igaz, mondhatjuk, becsületes, tisztességes, a szó vallási értelmében. Ugyanolyan egyébként, mint bárki más, egyszerűen csak betart minden parancsolatot, szabályt, törvényt, tehát a szó vallási értelmében tisztességes életű, magától értetődően teljesíti a parancsolatokat, és nem csinál nagy ügyet belőle, hiszen ez a természetes számára. A harmadik a hászid. Ő ugyanolyan, mint a caddik, csak bizonyos parancsolatokat rendkívüli koncentrációval, az összes többinél erőteljesebben, nagyobb energiával, egész életét ennek szentelve valósítja meg. Ez a három típusa a zsidó személyes erénynek, vallásos magatartásnak. Ez annyit jelent, hogy minden ember beletartozik valamelyik típusba, legfeljebb nem az eszményi megvalósulást jelenti, hanem egy tökéletlenebb változatot. A zsidó hagyomány tehát az embereket osztja fel erre a három típusra.

Ha a zsidó hagyomány köréből kilépünk, akkor azt kell mondani, hogy az, hogy 36 becsületes ember tartja fenn a világot, egyszerűen annyit jelent, hogy a becsületes emberek áll a világ.

A 36-os számnak mélyebb gyökere van: az ókori keleti, ezen belül a hellénisztikus egyiptomi naptárszámításra megy vissza. Az egyiptomiak a hellénisztikus korban és az ő nyomukban az antik asztrológia (ez magyarul csillagtudomány, nem pedig babonaság), tehát az égitestekkel foglalkozó hellénisztikus kori tudósok (kb. a 4. sz.-tól az 1. sz.-ig terjedő időszak, kicsivel talán belenyúlik a római korba is) úgy képzeltek el, hogy az állatöv (zodiakus), amely 360 fokra van felosztva, és az év napjai, amely az egyiptomi naptárban 360 napból, plusz 5 kiegészítő napból áll, fel van osztva részekre: mindegyik 10 napot, illetve 10 fokot egy isten – közelebről, egy csillag – felügyeli, ezeket hívják dékánoknak. Ezt vette át a zsidó misztikus hagyomány, amelynek nagyon erős antik gyökerei vannak, ezért beszél 36 igaz emberről. Nem az isteneket vette át tehát, hanem a 36-os számot. Adott volt, hogy 36 oszlopa, fenntartója volt a világregdnek. Ezt azonban átértelmezték. Van olyan ága is a zsidó hagyománynak, mégpedig a legáltalánosabb, mely szerint nem 36 igaz van, ami az asztrológiai gyökere a fogalomnak, hanem 45, azaz 30 igaz ember Izraelben és 15 igaz ember a világ többi országában. Miért kétszer annyi Izraelben és csak fele annyi a világ többi országában? Azért, mert a zsidó hagyományban magától értetődő, hogy a zsidóknak nagyobb felelősségük van a becsületes világregd fenntartásában, mint a többieknek. A misztikus értelmezésben még az is szerepet játszik, mint említettem, hogy sem magáról nem tudja az ember, hogy az igazak közé tartozik, se

más nem tudja róla. Ennek végül is pedagógiai jellege van: akarja minden ember betartani az összes parancsolatot, mert nem tudhatja, hogy a világ nem az ő életvitelén, magatartásán áll vagy bukik-e. Azt a felelősséget, hogy kidől a világ egyik oszlopa, egy vallásos ember vagy – megint lépjünk ki a vallási gondolkodás köréből – egy felelős ember nem vállalhatja magára. Tehát, igyekeznie kell betartania a szabályokat. Hajlamos vagyok ezt az etikus gondolkodást a kanti kategórikus imperativusz, az erkölcs abszolút parancsa, értelmében szekularizálni. A kanti kategórikus imperatívuszhoz a zsidó vallási megfogalmazása tehát az, hogy minden erőddel ügyeljél az erkölcsös életre, az etikus viselkedésre, mert rajtad múlik a világ sorsa, és valójában rajtad is múlik. Ezt öltözteti vallási kategóriákba a zsidó misztika ókori fogalmakkal. André Schwarz-Bart a regényében sajátos átalakítást tett: úgy konstruálta meg, hogy 36 egymást követő nemzedékben van egy igaz ember. Nem tudom megmondani, hogy ezt honnan vette. Ő lengyelországi zsidó, aki Franciaországba menekült, és a családját a holocaust idején elpusztították. A haszidizmus alapvetően lengyelországi jelenség, el tudom képzelni, hogy gyermekkorában Lengyelországban hallotta, utánaolvasott, és a maga kedve szerint átalakította. Az elbeszélés, amely a 12. században egy zsidó család mártírtörténetével kezdődik, és megy 36 nemzedéken keresztül, biztosan francia vagy nyugat-európai közegben fogant meg, mert ez és a messianizmus keresztény képzet. Az igaz ember alakjában a zsidók szenvedéstörténete testesül meg a regényben. Érdekes módon, amilyen sugárzóan zsidó ez a könyv, amilyen sugárzó, szuggesztív könyv, tele hangulatos leírásokkal a zsidó életből, megrázó mozzanatokkal a zsidó szenvedéstörténetből, annyira nem zsidó módon adja a 36 igaznak a sorsát. Két probléma van vele zsidó szempontból, az egyik, hogy a zsidó hagyomány a 36 igaz embert nemzedékenként számolja, ő pedig úgy konstruálja meg ezt, mintha egy családnak az egymás után következő generációi volnának, tehát egy genealógiai sor. A másik probléma: nála a 36 igaz vagy igazak potenciálisan a messiás volnának, aki előre vállalja a mártíriumot. Ez biztosan keresztény gondolat, teljesen idegen a zsidó hagyománytól. A zsidó hagyományban a messiás, héberül, *másiah*, azt jelenti, hogy fölment, tudniillik valamely szerepre vagy tisztségre; a *khrisztosz* szó ugyanezt jelenti görögül, de a zsidó hagyományban a fölment, aki majd eljön, amikor eljön, amikor elküldi őt az Örökkévaló, hogy beteljesítse a küldetését, küldetése pedig az, hogy visszavegye a fogságból Izrael földjére a zsidókat. Tehát itt szó sincs mártír szerepről, sem arról, hogy ez a szerep nemzedékeken át öröklődne. A zsidó hagyomány hamis messiásnak tekint mindenkit, aki ekként lépett fel a történelemben, kivéve a Chábád lubavicsi irányzatot, akik a nemrég

meghalt amerikai rabbijukat messiásnak tekintették, és most az előtt a probléma előtt állnak, ami előtt a kereszténység, hogy a messiás második visszatérését kell várniuk. A zsidó hagyományban a 36 igazhoz semmiféle messianisztikus képzet nem fűződik, és szó sincs mártírhalálról. Ez tehát etikai fogalom, nem pedig messianisztikus, és a célja az erkölcsös viselkedés parancsolatának magától értetődőként való elfogadtatása. Van ennek a történetnek egy nagyon bizarr, harmadik dimenziója is. A 36 igazzal kapcsolatban erről szoktak a legkevésbé beszélni: ez a hászid legenda vagy misztikus tanítás a 18-19. században már forgalomban volt, és ennek a nagyon általános formáját eltorzítva és visszájára fordítva kapta fel a 19. sz.-i antiszemitizmus. A Cion bölcsei, ami - régóta bizonyítottan tudjuk - 20. század eleji, orosz társadalmi körben keletkezett hamisítvány, azt állítja, hogy van egy rejtett és titkos testülete a zsidóknak, akik időnként tanácskozássra gyűlnek össze és döntenek a világ sorsa fölött. Ezt a titkos testületet nevezték káhálnak, amely szó azonos a héber *káhál* vagy *kehillá*, zsidó község, hitközség szóval, vagy abból ered. A káhál Oroszországban, a zsidók számára lakhatásra kijelölt övezetben, jól ismert fogalom volt. A Cion bölcseiről önmagában ebben az összefüggésben nem is szabad beszélni. Ez negatív tükörképe egy tiszta etikus fogalomnak, a legnagyobb visszaélés, amit a hagyománnyal csinálni lehet. A zsidó misztika fogalmát nagyon általános formában átvéve a leggonoszabb zsidóellenes vádat konstruálták belőle. A kabbalista vagy hászid vagy talmudi fogalomnak éppen az a lényege, hogy sem más, sem a 36-ok nem tudnak a személy odatartozásról. Egyfelől elemi igazságot fogalmaz meg, hogy élj becsületesen, másfelől, hogy nem kell nagy ügyet csinálni abból, hogy becsületes vagy, mert ez a magától értetődő, harmadszor, hogy minden ember becsületes élete – de fordítva is igaz: tisztességtelen élete - az egész világ sorsát befolyásolja, illetve, hogy nem jár jutalom és nem is vár jutalmat senki a becsületes életért, hanem ez a természetes módja az emberi életnek.

A rabbinikus irodalomban, amely a késő ókori héber és arámi nyelvű zsidó irodalom, a Talmud és a midrások utalnak a 36 igaz emberre, tehát az ókor vége óta számon lehet tartani a képzet fejlődését. Azt, hogy kik ők, csak az Örökkévaló tudja. Ez a rejtett tudás, a misztika. A 36 igaz ember az abszolút titokzatos társaság. Aki azon gondolkodik, hogy ő ilyen vagy olyan becsületes, öntetszelgő, és már ezzel diszkvalifikálja magát. Magától értetődően kell becsületesnek lenni. A világot azonban minden ember magatartása befolyásolja.